

УДК 378.147:[37.011.3-051:78]

З. С. Дубовий,
аспірант

(Криворізький державний педагогічний університет)

zdubovoi@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5989-7946

САМОСТІЙНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття розкриває специфіку підготовки майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання до продуктивної фахової діяльності. Також ми зробили спробу висвітлити актуальну проблему вищої освіти – актуалізації самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання та розглянути різні підходи до цього питання. Також висвітлюється сутність поняття "самостійність", розглядаються актуальні проблеми формування самостійності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, самостійність дистанційне навчання, учитель музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи дане питання, ми зробили аналіз існуючої зарубіжної та вітчизняної наукової літератури. Теоретичні та практичні аспекти дистанційного навчання наразі широко розробляються: їх вивчають вітчизняні вчені. Теоретико-методичні аспекти вивчення означеної проблеми відображено в працях, які розкривають професійну підготовку майбутніх учителів музики в системі вищої музично-педагогічної освіти: Е. Абдулліна, Л. Арчажнікової, Ю. Алієва, Л. Баренбойма, Л. Безбородової, Е. Бриліна, О. Дем'янчука, А. Ковальова, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, Г. Щолокової, О. Апраксіної, В. Муцмахера, Н. Орлової, О. Ростовського, Г. Стулової, Л. Хлебнікової.

Різноманітні аспекти теорії та практики дистанційного навчання, розробки й застосування засобів на основі інформаційних технологій досліджували Д. Андерсон, А. Андреев, А. Белозубов, А. Дабагян, Т. М'ясникова, Є. Полат.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дозволяє зробити висновок, що існує широке коло дослідження даного питання та проблема розвитку самостійної пізнавальної діяльності у студентів університетів розроблена недостатньо, порівняно з тим, як висвітлено це щодо школярів.

Мета нашого дослідження полягає, насамперед, в теоретичному обґрунтуванні ефективності використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Зміни, які відбуваються у всьому світі і мають загальноцивілізаційний характер, динамічність економічних і соціокультурних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, кардинальні зміни в способах поширення та використання інформації зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню дистанційної освіти – як одного з напрямків реформування й стратегічного розвитку освітньої системи України.

Говорячи про самостійність як необхідну умову дистанційного навчання вважаємо за необхідне дати визначення ключових понять "дистанційне навчання" та "самостійність". Таким чином, термін "дистанційне навчання" означає таку організацію навчального процесу, у якій основна увага приділяється самостійному навчанню студента. Основні принципи дистанційного навчання – це встановлення інтерактивного спілкування між студентом та викладачем без забезпечення їх безпосередньої зустрічі і самостійне освоєння певного масиву знань і навичок за обраним курсом при використанні певних інформаційних технологій [1].

Сьогодні застосування дистанційних технологій в навчанні майбутніх учителів музики значною мірою залежить від рівня підготовленості викладачів до реалізації дистанційного навчання, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення, а також від готовності студентів навчатися в умовах дистанційної освіти. Саме від якісного опанування майбутніми педагогами дистанційними технологіями під час навчання в педагогічних навчальних закладах залежить ефективність як дистанційного навчання, так і процесу професійної підготовки вчителів [1: 117].

Однією з найважливіших проблем удосконалення навчального процесу в педагогічних закладах вищої освіти є розвиток активності студентів, формування у них здатності до творчої самостійної діяльності. Ось чому важливо не тільки дати студентам суму готових професійних знань, а й сформувати вміння самостійно й творчо застосовувати здобуті знання на практиці. Формування творчої самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання – одне з основних завдань вищої школи [2: 297].

На сучасному етапі формування єдиного європейського простору найголовнішими ознаками професійної підготовки вчителя-європейця має бути сконцентрованість навколо ідей демократії та

інноваційного навчання [3]. Підготовка сучасного педагога з музичного мистецтва повинна відповідати вимогам, що ставляться до інноваційної діяльності, потрібне моделювання структури такої діяльності майбутнього педагога, яка формує готовність до сприйняття, розробки або використання новітніх освітніх програм, технологій та не впливає на його професійну позицію. Як би не змінювався час, ціннісні установки і віяння, педагог-майстер буде затребуваний завжди. У сучасних умовах усе більше з'являється вчителів-майстрів своєї справи: вчителів року, вчителів-експериментаторів, дослідників, які працюють творчо. Це фахівці вищої кваліфікації, високої культури, розробники авторських програм, які володіють альтернативними педагогічними технологіями, індивідуальним стилем роботи.

Під дистанційним навчанням будемо розуміти самостійну діяльність того, хто навчається, яка реалізується в специфічній педагогічній системі, при якій той, хто навчає і той, хто навчається відокремлені у просторі і часі і можуть взаємодіяти між собою. Під педагогічною системою дистанційного навчання ми розуміємо систему за А. А. Андрєєвим, в основу якої покладено 12 елементів: ціль дистанційного навчання; зміст дистанційного навчання; ті, що навчаються; ті, що навчають; методи дистанційного навчання; засоби дистанційного навчання; форми дистанційного навчання; навчально-матеріальна підсистема; фінансово-економічна підсистема; нормативно-правова підсистема; ідентифікаційно-контролююча підсистема; маркетингова підсистема.

Оскільки дистанційне навчання не можливе без самостійності, необхідно розглянути поняття самостійності. Самостійність – це якість людини, яка характеризується свідомим вибором дій та рішучістю в їх здійсненні. Вона тією чи іншою мірою притаманна будь – якій людині. Свідомий вибір дій характеризує активну розумову діяльність учня, а здійснення цих дій – його рішучість. Без самостійності в навчанні немає глибокого засвоєння знань. Самостійність тісно пов'язана з активністю, що, в свою чергу, є основою процесу пізнання. При цьому не останнє місце займають зацікавленість, наполегливість та інші якості, які розвиваються разом із самостійністю [1]. Поняття "самостійність" у психологічній літературі трактується як здатність діяти відносно незалежно від інших, без сторонньої допомоги (Л. С. Виготський); особливим чином, не так, як усі (Л. І. Божович). Психологи розглядають самостійність як одну з вольових рис характеру. Вона полягає "в умінні орієнтуватися на власний досвід, знання й переконання, а не на тиск чи прохання з боку інших" [4: 244]. На думку Д. М. Дубравської, самостійною варто вважати людину, якій притаманна сильна воля.

В Українському педагогічному словнику знаходимо, що самостійність – це одна з властивостей особистості, що характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності [5: 297].

Якщо говорити про організацію дистанційної освіти, то слід виділити її основні завдання: забезпечення слухачів навчально-методичними матеріалами; формування та ведення каталогу інформаційних ресурсів; проведення тестування (вхідного, проміжного та підсумкового); ідентифікація користувачів та їх структуризація за категоріями; забезпечення інтерактивного зв'язку слухача з викладачами та адміністрацією; надання максимально повної інформації про порядок навчання для потенційних слухачів [6: 103].

Не можна говорити лише про позитивні сторони дистанційної освіти, звичайно таке навчання має й певні недоліки. Наприклад, відсутність очного спілкування вчителя й того, хто навчається; нестача практичних занять; відсутність постійного контролю тощо. Але є й значні його переваги над традиційним навчанням. Це: доступність для різних верст населення; можливість навчатися в зручний для себе час; можливість навчатися в своєму темпі; можливість навчатися в будь-якому місці; навчання без відриву від основної діяльності (роботи), під час декретної відпустки та ін.; доступність навчальних матеріалів; комфортне навчання; індивідуальний підхід [2: 156].

Для належного формування творчої самостійності у майбутніх учителів музики у процесі дистанційної освіти необхідно створити відповідні педагогічні умови. На думку В. Шульгіної "На розвиток творчої самостійності благотворно впливають багато факторів. Творчість, як й інші види музичної діяльності, передбачає достатній рівень розвитку основних музичних здібностей" [7: 36]. Видатний радянський психолог Б. Теплов зазначає, що ядро музикальності утворюють три музичних здібності: ладове чуття, здатність до слухового уявлення і музично-ритмічне чуття. Сучасна психологія має в своєму розпорядженні також багаті дані про особливості перцепції, інтелекту, характеру і стимулів діяльності індивідуума, що сприяють творчій діяльності. У перцептивних властивостях особи виділяються уважність, вразливість, сприятливість; в інтелектуальних особливостях – фантазія, досить високий рівень знань; до типових рис характеру належать оригінальність, ініціативність, наполегливість, працездатність [7: 36–37].

Під педагогічними умовами формування творчої самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання ми розуміємо такі спеціально створені умови, які необхідні й достатні для забезпечення розвитку виконавської майстерності та особистісних якостей, важливих у майбутній

професійній діяльності. Створення їх полягає як у підготовці студента до цієї діяльності, так і в забезпеченні необхідного середовища впродовж навчання у вузі, а саме: стимулювання інтелектуальної та емоційної сфери студента, розвиток потреби у самовираженні, інтересу до майбутньої професії і до музично-інструментального виконавства, посилення творчої активності, зростання творчого потенціалу студентів, стимулювання потреби та прагнення особистості до самореалізації в музично-педагогічній діяльності [2: 105].

В ході дослідження ми виявили якості, притаманні творчій самостійності, пов'язаній з підготовкою майбутнього вчителя музики в процесі дистанційного навчання: вміння поставити перед собою певну творчу і педагогічну задачу, а також знайти шляхи її реалізації; вміння провести педагогічний аналіз власного виконання і дати йому оцінку; вміння показати прийоми, що допомагають усунути недоліки виконання; постійна потреба в збагаченні свого музичного досвіду; розширення наявних знань, накопичення різноманітного музичного репертуару; прагнення до творчого пошуку вирішення художніх завдань [1: 141].

Таким чином, пізнавальну самостійність ми розуміємо як особливу якість особистості, що виявляється у прагненні до постійного самовдосконалення, коли ті, хто навчаються, самостійно одержують знання з різноманітних джерел і використовують їх у подальшому для вирішення інтелектуальних завдань. Така самостійність спрямована на створення кінцевого творчого продукту внаслідок сформованої мотивації, професійних умінь і навичок, організаційно-пізнавальних умінь і здійснюється на підставі пізнавального інтересу як рушійної сили пізнавальної діяльності. Особливої актуальності в сучасності набула проблема формування умінь і навичок творчої самостійної діяльності. Це завдання цілком закономірно визначено одним із провідних серед тих, що пов'язані з модернізацією змісту освіти: суспільству потрібна інтелектуально й соціально компетентна особистість, здатна самостійно творчо мислити й діяти, застосовувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, неординарно розв'язувати проблеми чи створювати щось нове.

Підсумовуючи вище сказане, хочемо наголосити на тому, що готовність вчителя музики до професійної діяльності передбачає наявність таких якостей, як творча самостійність та інтелектуальна активність. Творча самостійність та інтелектуальна активність займають провідне місце в комплексі музично-педагогічних здібностей і являють собою специфічний вид діяльності, коли загальні якості мислення виявляються в поєднанні зі спеціальними музичними здібностями.

Висновки і узагальнення. Отже, в умовах мистецького вузу підготовка майбутніх досвідчених учителів музики повинна будуватись на когнітивності виховного процесу. Стимулювання потреби та прагнення особистості до творчої самореалізації в музично-педагогічній діяльності, а саме, у виконавській діяльності, – необхідна умова формування творчої самостійності майбутнього музиканта-педагога. Ми зупинилися на аналізі особливостей різних форм самостійності майбутніх учителів музики у процесі методичної підготовки. Знання цих особливостей сприятиме підвищенню ефективності педагогічної освіти, оскільки саме здатність самостійно здобувати нові знання, готовність до постійного підвищення освітнього рівня, реалізації особистісного потенціалу становлять зміст персональної компетенції фахівця.

Подальші наукові дослідження можуть стосуватися дослідження змішаної форми навчання (очно-дистанційної) для формування ІК майбутніх вчителів; дослідження інформаційних компетентностей вчителя, на яких базується його інформаційна культура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Жевакіна Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Валентинівна Жевакіна. – Луганськ, 2009. – 271 с.
2. Умрик М. А. Ефективна самостійна робота студентів в умовах дистанційного навчання: можливості і проблеми / М. А. Умрик // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Рута.-2007. – Випуск 300. – С. 155–160.
3. Наказ МОНУ "Про затвердження Концептуальних засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір" № 998 від 31.12.2004 р.
4. Дубравська Д. М. Основи психології: [навч. посіб.] / Д. М. Дубравська – Львів: Світ, 2001. – 280 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Шабанов А. Г. Формы, методы и средства в дистанционном обучении / А. Г. Шабанов // Инновации в образовании. – 2005. – № 2. – С. 102–116.
7. Шульгіна В. Організація продуктивної музичної діяльності молодших школярів у групах продовженого дня / Музика в школі. – К.: Музична Україна. – Вип.10. – С.36–40.
8. Пунина Т. Г. Проектирование и размещение в сети Интернет административных сайтов образовательных учреждений: учебно-методическое пособие [Электронный ресурс] / Т. Г. Пунина. – Тамбов: ГОУ ВПО "Тамбовский государственный технический университет", Педагогический Интернет-клуб, 2007 г. – Режим доступа: <http://club-edu.tambov.ru/methodic/2007/ppsite/index.htm>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zhevakina N. V. Pedagogichni umovy orhanizatsii dystantsiinoho navchannia studentiv humanitarnykh spetsialnostei u pedahohichnomu universyteti [Pedagogical Conditions of Organization of Distance Learning at the Faculty of Humanities at the Pedagogical University]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Nataliia Valentynivna Zhevakina. – Luhansk, 2009. – 271 s.
2. Umryk M. A. Efektyvna samostiina robota studentiv v umovakh dystantsiinoho navchannia : mozhylyvosti i problemy [Effective Independent Work of Students in Conditions of Distance Learning : Opportunities and Challenges] / M. A. Umryk // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu [Chernovtsy University Journal]. – Chernivtsi : Ruta. – 2007. – Vypusk 300. – S. 155–160.
3. Nakaz MONU "Pro zatverdzhennya Kontseptualnykh zasad rozvytku pedagogichnoi osvity Ukrainy ta yiyi integratsii v yevropeyskiy osvitniy prostir"[“On Approval of the Conceptual Framework of Development of Pedagogical Education of Ukraine and Its Integration into the European Educational Space”] № 998 vid 31.12.2004 r.
4. Dubravskaya D. M. Osnovy psikhologii : [Principles of Psychology] / D. M. Dubravskaya – Lviv : Svit, 2001. – 280 s.
5. Honcharenko S. Ukrainnyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / S. Honcharenko – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
6. Shabanov A. H. Formy, metody i sredstva v dystantsionnom obuchenii [Forms, Methods and Means of Distance Learning] / A. H. Shabanov // Innovatsii v obrazovanii [Innovations in Education]. – 2005. – № 2. – S. 102–116.
7. Shulhina V. Orhanizatsiia produktyvnoi muzychnoi diial'nosti molodshykh shkoliariv u hrupakh prodovzhenoho dnia [Organization of Productive Musical Activities of Junior School Students in Extended-Day Groups] / V. Shulhina // Muzyka v shkoli [Music at School]. – K. : Muzychna Ukraina. – Vyp. 10. – S. 36–40.
8. Punina T. H. Proektyrovanye i razmeshchenye v seti Internet admynstrativnykh saitov obrazovatelnykh uchrezhdeniy : [uchebno-metodycheskoe posobie] [Elektronnyi resurs] [The Design and Layout in the Internet Administrative Sites of Educational Institutions] / T. H. Punina. – Tambov : HOU VPO "Tambovskiy gosudarstvennyi tekhnicheskyy unyversitet", Pedahohicheskyy Internet-klub, 2007 h. – Rezhym dostupa : <http://club-edu.tambov.ru/methodic/2007/pps/site/index.htm>.

Дубовой З. С. Самостоятельность как необходимая составляющая подготовки будущего учителя музыки в процессе дистанционного обучения.

Статья раскрывает специфику подготовки будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения к продуктивной профессиональной деятельности. Также мы попытались осветить актуальную проблему вузовского образования – актуализации самостоятельности будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения и рассмотреть различные подходы к этому вопросу.

Ключевые слова: познавательная деятельность, самостоятельность, дистанционное обучение, учитель музыки.

Dubovyi Z. S. Independence as a Necessary Training Part of Future Music Teachers in a Distance-Learning Process.

The article actualizes the training problem of future music teachers while a distance-learning process. A theoretical analysis of domestic and foreign researches was carried out, where the essence and contents of concepts such as "independence" and "distance-learning" are justified. Based on the concept, it is worth highlighting the specifications of training for future music teachers while a distance-teaching process. This research theoretically justifies the effectiveness of using the distance-learning funds for work organization of future music teachers. We found out that the effectiveness of distance-learning and process of professional training depends on mastering distance technology during the study at Pedagogical teachers' colleges. In the article, the advantages and disadvantages of distance-learning are explored. Regarding advantages, we refer to the availability of studying for various groups, the ability to study at the time of one's choosing, at the pace one is used to, at any place, study on-the-job, during maternity leave etc., the availability of education material and an individual approach on learning. Furthermore, the article mentions the music teachers' goodwill for professional activity at work, involving such qualities as creative independence and intellectual activity. The aforementioned qualities play the main role in a complex of musical and pedagogical skills and they result in specific activities where general thinking is mixed with special musical skills. The future music teachers' career education should be realized through the students' intellectual development, the formation of landmarks of genres and styles, the ability of understanding and making sense of musical forms and the means of expression and art.

Key words: Educational activity, independence, distance-learning, music teacher.